

СТАНОВИЩЕ

От проф. д-р Веска Шошева на дисертационен труд на тема „Социално – педагогическа среда за деинституционализирана грижа за деца в услугите от резидентен тип (оценка, мониторинг, развитие) на Ева Димитрова Жечева за присъждане на ОНС „доктор” в област на висше образование 1 Педагогически науки, ПН 1.2 Педагогика (теория на възпитанието и дидактика)

Представеният дисертационен труд на Ева Жечева е посветен на проблем, който през последните години вълнува не само професионалистите, работещи с деца в институции, но и обществото като цяло. Това е така, тъй като този проблем рефлектира на различни нива в социалната сфера на обществения живот.

Развитието и реализацията на идеята за деинституционализация премина през много дискусии, бариери, визии и практически промени, чиито приложимости изискваха бързо отреагиране, адекватни движения към подобряване при прилагане на становища, съобразени с перспективите за развитие.

Съдържанието на дисертационното изследване е позиционирано в четири глави, логически свързани и взаимно допълващи се за изясняване замисъла на докторанта. Във всеки момент от изложението проличава не само позицията на автора по проблема, но и критичността към избрания подход. Обикновено това се свързва с опита на докторанта в сферата, която тя изследва.

В дисертационния труд ясно са очертани четири акцента. Три от акцентите са изведени съответно в глави първа, втора и трета, а четвъртият представлява своеобразна симбиоза от научни и практико – приложни въпроси, отговорите на които се търсят в предложеният „концептуален модел за мониторинг на социално – педагогическата среда за деинституционализирана грижа за деца в услугите от резидентен тип”.

Първият акцент в дисертационния труд на Ева Жечева напълно логично очертава въпросите, свързани с правата на детето в международен и национален аспект. Тук вниманието на докторанта е фокусирано върху спецификите, които правната рамка носи като инструментариум за извеждане на най-съществените страни, свързани с функционирането на детето в социума. Разгледаните препоръки, правозащитни стандарти и международни правни актове са подбрани сполучливо от докторанта, за да защити по-късно своята теза. При извеждането на този акцент стремежът е да се фокусира вниманието върху деинституционализацията като перманентен процес, като

„междинно звено или посредник” между институцията и семейството на децата от рисковите групи и тези със специални образователни потребности.

За извеждането на този първи акцент в дисертационния труд са привлечени в защита научни изследвания на различни автори, анализиращи и защитаващи тези, свързани с алтернативни форми за отглеждане и възпитание на децата. Търсени са експертни оценки за възможностите, които предлагат услугите от резидентен тип и до колко те носят характеристиките или на семейната среда или на вид институционална грижа. В този акцент се очертава с особена острота ролята на средата като ресурс, който носи особена социално – педагогическа значимост, с присъщите му компоненти – управление, организация, съдържание, интерперсонални системи на взаимодействие и т.н. Всичко посочено дотук е базирано върху концепции, разглеждащи проблема дете – среда в дискурса психолого – педагогическо и социално развитие. Тук би било добре да се стъпи и върху теоретичните изследвания на Л. С. Виготски (особено в случаите, когато става въпрос за децата със специални образователни потребности), както за зоната на актуалното и близко развитие, така също и върху концепцията му за връзката биологическа компенсация – социална такава.

Отбелязвам този факт, тъй като в четвъртия акцент, който извежда докторанта Ева Жечева много успешно е разгърнат точно този теоретичен и практико – приложен научен подход на Виготски. Между впрочем значима част от съвременните изследователи се базират в своите научни изследвания точно върху тези концепции на Виготски.

Разработването в съдържателен аспект на този акцент е позволило на доктората на обоснове и формулира коректно обекта, предмета, целта, задачите и хипотезите на изследването.

Проучването, реализирано от докторант Ева Жечева е мащабно, обхваща 31 общини на територията на Р България, като 23 са областни градове. Към изследването са привлечени и анкетирани работещи професионалисти с този вид услуга: ръководители на услуги от резидентен тип, специалисти в услугите, членове на персонала. Всички те са взели активно участие в изследването, като последното е реализирано в три етапа.

Вторият акцент в изследователската процедура е този, който фокусира вниманието върху институционализацията и деинституционализацията като история и реалност. Тук са дефинирани основни понятия и тяхното съдържание: сиропиталища, институция, домове за деца и т.н. Подробно са представени етапите, през които в различните страни се реформира институционалната грижа. Добро впечатление прави задълбоченият анализ, на който е подложена институционалната грижа с нейните

негативни характеристики: обезличаване, рутинност, масовост, социална изолация. Коректно е отбелязано, че за определен етап от развитието на обществата тя е имала своята значимост и стойност.

Третият акцент в научното изследване извежда оценката и анализа на деинституционализираната грижа и е много успешен преход към модела, разработен от докторанта. Осъщественият анализ (както отбелязва и Ева Жечева) предоставя възможност за проектиране на система за мониторинг на социалната услуга от резидентен тип, която да се прилага от омбудсмана на републиката, а това е пряко свързано със защита правата на детето. От представеното от Ева Жечева изследване се налага убедеността, че това ще се осъществи и като независима оценка за този вид услуга. В този контекст осъществените в първи и втори етап проучвания (включващи впечатляващ брой респонденти – 6200), при което и с личното участие на докторанта в тези проучвания, визират анализ на социално – педагогическата среда в услугите. Обхванатите 124 услуги от резидентен тип и обработените 580 оценъчни карти, позволяват да се направи извода за обективен характер на изследването и на получените резултати.

Постижение тук е проучването на обществените нагласи към двата процеса, този за институционална грижа и този за деинституционална. Резултатите, подробно представени в изследването на докторанта, показват че отношението на изследваните лица към деинституционалната грижа е положително и подкрепящо във връзка с: интересите на детето, значимостта на социалното му включване, семейството като най-добра среда, както и приемане като недопустимо изоставянето на детето. Коректно е отбелязано, че това в пълна степен се отнася и за децата с увреждания.

Напълно се солидаризирам с автора на дисертационния труд, който отбелязва, водейки се от обективността на изследването, че е подценена „грижата за човешкия ресурс, който да обезпечи тази грижа”. Моите преки наблюдения в местата, където се реализира резидентния тип услуга, ми дават основание да подчертая, че докторантът много вярно е усетил именно този проблем и добавям, че той ще продължава да носи най-големите негативи, свързани с деинституционализацията ако не се предприемат радикални мерки. Докторантът съвършено правилно посочва, че това е в пряка зависимост от мотивацията на работещите и реализиращи този вид услуга, кариерното им развитие и разбира се не на последно място – контрола.

Много ценен и съществен принос на дисертационното изследване е този, свързан с четвъртия акцент, изцяло посветен на концептуалния модел за мониторинг на социално

– педагогическата среда за деинституционализирана грижа за деца. За разработването на модела докторантът е осъществил проучване на различни модели, ръководейки се от спецификата на институцията, за която е предназначен. Задачите, които са изведени и които са свързани с доказателствата, които се търсят представляват интегритет на важни принципи и подходи, основани на човешките права. И това е така, тъй като концептуалният модел е синхронизиран с функциите на омбудсмана, регламентирани в съответния закон. Интересно е да се посочи, че идеята на докторанта е мониторингът да стане част от другите мониторинги, но без да ги дублира, а да надгражда. Считам, че това е постигнато в предложения модел, като основание за този извод ми дават: първо самият модел, в неговия организационно – функционален план и второ наблюденията, които се реализират и представят за този вид услуги. Разработването на две нива на мониторинг, вътрешен и външен, много ясно определят точно йерархичната структура и организационно – функционалния аспект на независимото оценяване. Самооценката на персонала, осигуряващ грижата ще помогне на самите участници, които участват в реализацията и да вникнат много по-задълбочено при избора на подход към детето, както и към осигуряване на необходимата социална среда. Насочеността на докторанта към подобен избор за мониторинг е много точно определена, тъй като това несъмнено ще доведе до активизиране на работещите с децата към насочване на собствените им усилия за постигане на качествена деинституционализирана грижа. Разработените инструменти за второто ниво на мониторинг, предоставят възможността за обективна оценка, която паралелно с това е независима и прозрачна.

Предложените стъпки за реализиране на независим мониторинг на омбудсмана, включващи инструменти и индикатори, кореспондиращи с целта на мониторинга, разкриват професионалния поглед на докторанта към проблема, способността му аналитично прецизно, критично и същевременно в перспективен план да търси реализацията на една оценъчна дейност, при която самоцелното прилагане е отхвърлено още в замисъл. Определено считам, че цялото дисертационно изследване е много сериозна реплика не само към работещите и реализиращи този вид услуга, но и към различните в йерархично отношение институции, които носят пряка отговорност за успешната реализация.

Всичко посочено дотук отразява характеристиките на едно иновативно, задълбочено, с ясно изразен научен и практико – приложен характер дисертационно изследване. Твърде малко през последните години могат да се срещнат научни изследвания, при които към застъпена идея или защитавана теза не само да се привеждат

потвърждения, но и да се осъществява критичен анализ по посока на развитие на идеята. Тъкмо това Ева Жечева е постигнала много успешно.

Публикациите, представени от докторанта отразяват етапи на дисертационната процедура.

Авторефератът обективно отразява съдържанието на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Предвид посочения характер на дисертационното изследване, обективността и точността на отразяването на изследвания проблем, посочените перспективи за развитие, предлагам на уважаемите членове на научното жури да подкрепят с положителен вот присъждането на ОНС „доктор” в област на висше образование 1 Педагогически науки, ПН 1.2 Педагогика (теория на възпитанието и дидактика) на Ева Димитрова Жечева.

Изготвил становището:

Стара Загора

06.06.2020

.....

проф. д-р Веска Шошева